

จดหมายข่าว (E-Newsletter):

The Agricultural Economics Society of Thailand
Under Royal Patronage (AEST)

สมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
ปีที่ 4 ฉบับที่ 6 ประจำเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม 2564

การขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ของประเทศไทย

ส่วนนโยบายและแผนพัฒนาเกษตรกรรมและองค์กรเกษตรกรรม
กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

บทนำ

การทำงานเกษตรของประเทศในช่วงที่ผ่านมามุ่งเน้นการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณมาก ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้สารเคมีเกินความจำเป็นและใช้อย่างไม่ถูกต้อง ก่อให้เกิดสารพิษตกค้างในผลผลิตและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากความตระหนักถึงผลกระทบต่าง ๆ ดังกล่าว จึงมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำงานเกษตรที่ให้ความสำคัญกับสินค้าเกษตรปลอดภัยและการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เกษตรอินทรีย์ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำเกษตรที่มีความปลอดภัยและมีความยั่งยืน โดยเป็นแนวทางการผลิตที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ สร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศ เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความมั่นคงด้านอาหาร สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นเป้าหมายระดับโลกในระหว่างปี 2559-2573 โดยครอบคลุมการพัฒนาใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเน้นในเรื่องการขจัดความยากจน ยุติความหิวโหย ยุกระดับโภชนาการ ตลอดจนส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

กรอบการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

จากความสำคัญและประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ดังกล่าว จึงได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศ ซึ่งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 รวมถึงสอดคล้องกับการปรับตัวเข้าสู่ความปกติใหม่ (New Normal)

แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 มีวิสัยทัศน์ คือ “ประเทศไทยเป็นผู้นำเกษตรอินทรีย์ในภูมิภาคอาเซียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ภายในปี 2565” และกำหนดเป้าหมายว่าในปี 2565 ประเทศไทยจะมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ มีเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 80,000 ราย และมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี โดยมีแนวทางการพัฒนา 3 ประเด็น ประกอบด้วย

ประเด็นที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย พัฒนานวัตกรรม ฐานข้อมูล และถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ

- (1) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการบูรณาการของทุกภาคส่วน
- (2) พัฒนาฐานข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป และการตลาด
- (3) พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ตลอดโซ่อุปทานให้แก่เกษตรกร สถาบันเกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความสามารถ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ

ประเด็นที่ 2 พัฒนาการผลิตและการบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย คือ

- (1) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อย โดยการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ของ รวมถึงพัฒนารูปแบบเกษตรอินทรีย์แปลงใหญ่ หรือรูปแบบอื่น ๆ สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมทางการเกษตร ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (2) บริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิตอย่างเป็นระบบ เช่น ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำขนาดเล็ก น้ำบาดาล ระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร ระบบท่อระบบไฟฟ้า ศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้า เทคโนโลยีต่าง ๆ

ประเด็นที่ 3 พัฒนาการตลาด การบริการ และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ

- (1) พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร รวมทั้งสร้างความตระหนักรู้ของผู้ผลิตและผู้บริโภคถึงความสำคัญของสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปสู่การบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์
- (2) ผลักดันมาตรฐานและระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ รวมทั้งผลักดันให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่รับรองโดยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น
- (3) การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สู่ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ยึดหลักการตลาดนำการผลิต โดยเน้นใน 7 พื้นที่หลัก ได้แก่

- (1) พื้นที่ใกล้โรงพยาบาล
- (2) พื้นที่ใกล้โรงเรียน
- (3) พื้นที่ใกล้โรงแรม
- (4) พื้นที่โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.)
- (5) พื้นที่การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
- (6) พื้นที่ของภาคเอกชนที่ร่วมมือกับกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์
- (7) พื้นที่อื่น ๆ ที่แต่ละจังหวัดกำหนด

ผลการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญ

(1) ด้านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ได้ดำเนินการเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในแต่ละระดับ ดังนี้

- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับชุมชน ได้มีการจัดทำหลักเกณฑ์กลางของระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System: PGS) ของประเทศ เพื่อใช้เป็นกติกาหรือ

ข้อกำหนดขั้นต่ำให้เครือข่าย PGS นำไปใช้ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันตามบริบทของเครือข่ายโดยไม่บังคับ เพื่อให้ผู้ผลิตแต่ละเครือข่ายรวมถึงผู้บริโภค เกิดการยอมรับร่วมกัน และจัดตั้งสภาเกษตรอินทรีย์ PGS แห่งประเทศไทย ที่มีผู้แทนจากเครือข่าย PGS ทั่วประเทศ

- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับประเทศ ได้มีการจัดทำมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย (Organic Thailand หรือ มกช. 9000) เพื่อกำหนดวิธีการผลิต แปรรูป แสดงฉลาก และจำหน่ายผลิตผลและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ครอบคลุมถึงผลผลิตที่ได้จากระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ของพืช สัตว์น้ำ ปศุสัตว์ การผลิตหม่อนไหมอินทรีย์ ผลผลิตจากป่าหรือธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นอาหารคนและสัตว์ รวมถึงการเทียบเคียงมาตรฐานเกษตรอินทรีย์กับต่างประเทศ

- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับภูมิภาค ได้ร่วมกับประเทศสมาชิกอาเซียนในการกำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของอาเซียน (ASEAN Standard for Organic Agriculture: ASOA) เพื่อส่งเสริมให้ประเทศสมาชิอาเซียนนำไปใช้ประโยชน์ และพัฒนามาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ของแต่ละประเทศให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความสะดวกทางการค้า

(2) ด้านการผลิต กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยสนับสนุนปัจจัยการผลิต อาทิ เมล็ดพันธุ์ สารชีวภัณฑ์ควบคุมโรคและแมลงศัตรูพืช ปุ๋ยอินทรีย์ รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การบริหารจัดการพื้นที่ และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย (มกช. 9000) ในสินค้า ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ พืชผักอินทรีย์ (กวาดตุง กะหล่ำปลี คื่นช่าย หอมแดง) ผลไม้อินทรีย์ (มะพร้าว ทุเรียน มังคุด ฝรั่ง แดงโม) ปศุสัตว์อินทรีย์ (ไก่ไข่และไข่ไก่ ไก่วง ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อและ

ผลิตภัณฑ์จากเนื้อไก่ ไก่ ไก่ น้ามันดิบและผลิตภัณฑ์น้ามันพาสเจอร์ไรซ์) สัตว์น้ำอินทรีย์ (สัตว์น้ำจืด สัตว์น้ำชายฝั่ง) และหม่อนไหมอินทรีย์ (ผลิตภัณฑ์แปรรูปน้าหม่อน แยมหม่อน และหม่อนอบแห้ง และผ้าไหมไทย)

(3) ด้านฐานข้อมูล กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำฐานข้อมูลกลางเกษตรอินทรีย์ โดยบูรณาการข้อมูลร่วมกับ 7 หน่วยงาน ได้แก่ กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมวิชาการเกษตร กรมหม่อนไหม กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้มีข้อมูลเอกภาพในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีประสิทธิภาพ

(4) ด้านการตลาด

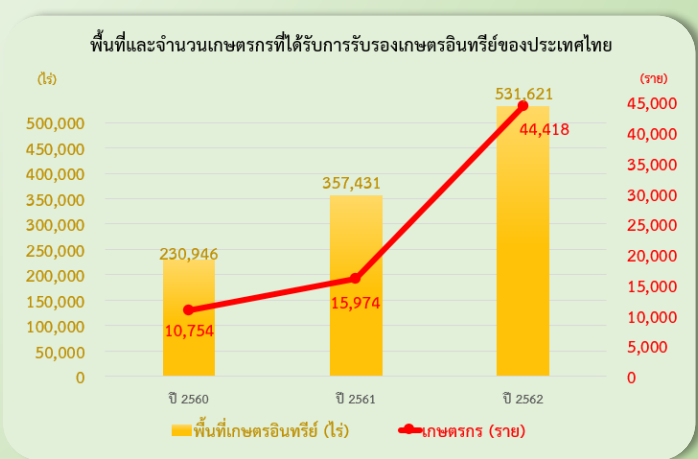
1) กระทรวงพาณิชย์ได้จัดทำระบบการตรวจสอบย้อนกลับสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทย โดยใช้เทคโนโลยี Blockchain เพื่อส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปต่างประเทศ ผ่านเว็บไซต์ TraceThai.com โดยนำร่องในสินค้าข้าวอินทรีย์

2) กระทรวงสาธารณสุข ได้สนับสนุนการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ผ่านโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข รวม 896 แห่ง และโรงพยาบาลชุมชนอีก 780 แห่ง เพื่อเป็นวัตถุดิบในการทำอาหารให้กับผู้ป่วยในโรงพยาบาล และเปิดตลาดสีเขียวภายในโรงพยาบาล ขณะนี้อยู่ระหว่างการขยายกลุ่มผู้รับซื้อไปสู่โรงแรม โรงเรียน ร้านอาหาร และเรือนจำ

สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยโดยสรุป

(1) การผลิต

การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง ทั้งสินค้าพืช ปศุสัตว์ และประมง ทำให้มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น โดยในปี 2562 ประเทศไทยมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ อยู่ที่ 531,620.67 ไร่ เพิ่มขึ้นจาก 357,431.25 ไร่ ในปี 2561 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 48.73 และเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ ในปี 2562 มีจำนวน 44,418 ราย เพิ่มขึ้นจาก 15,974 ราย ในปี 2561 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 178.06

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (ณ วันที่ 30 กรกฎาคม 2562)

สำหรับพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เพาะปลูกข้าวของโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ (1 ล้านไร่) โดยผลการดำเนินโครงการในปี 2560-2563 พบว่ามีเกษตรกรได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์แล้ว 2,161 กลุ่ม และเกษตรกร 43,545 ราย เป็นพื้นที่ข้าวอินทรีย์ทั้งหมด 434,464.40 ไร่

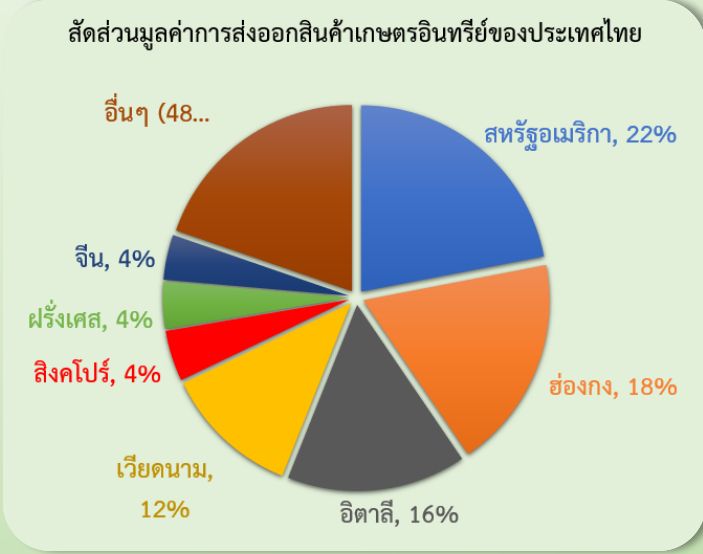
(2) การส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย

สถานการณ์การส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทย (สินค้าข้าว ทูเรียน มังคุด มะพร้าวอ่อน น้ำกะทิ และใบชาเขียว) ในปี 2563 มีปริมาณการส่งออกรวม 30,843.93 ตัน เพิ่มขึ้นจาก 21,443.50 ตัน ในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ

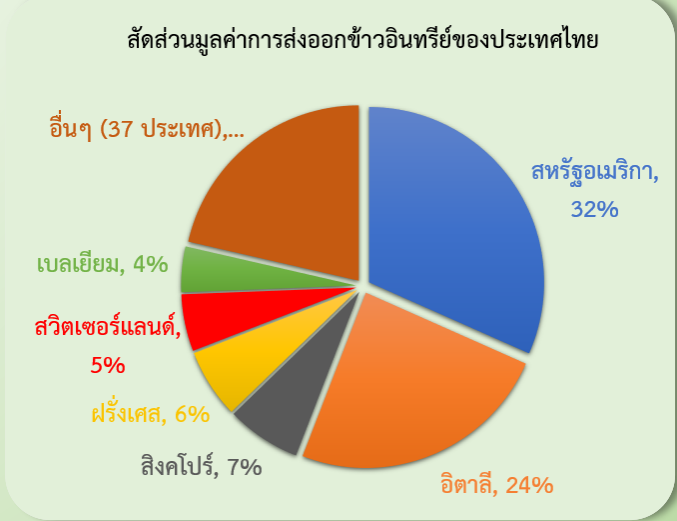
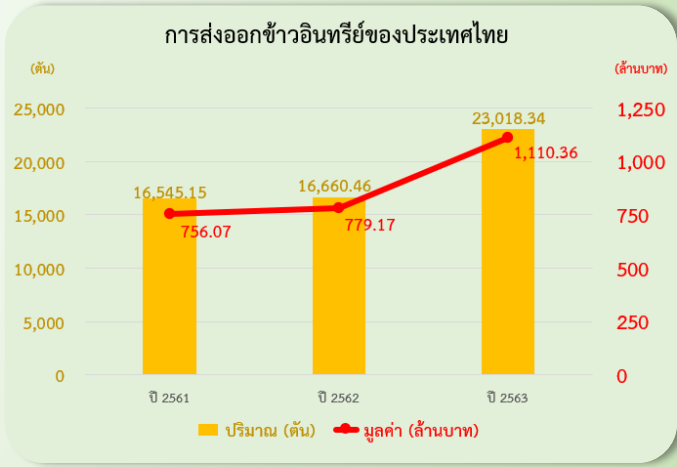
ที่มา: <https://www.salika.co>

43.84 ขณะที่มูลค่าการส่งออกในปี 2563 อยู่ที่ 1,730.53 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจาก 1,023.83 ล้านบาท ในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 69.03 โดยมีตลาดส่งออกที่สำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา อีตาลี และเวียดนาม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการส่งออกข้าวอินทรีย์กว่าร้อยละ 64 ของการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ (ข้อมูล ณ วันที่ 5 มีนาคม 2564)

การส่งออกข้าวอินทรีย์ของไทย ในปี 2563 มีปริมาณรวม 23,018.34 ตัน เพิ่มขึ้นจาก 16,660.46 ตัน ในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 38.16 สำหรับมูลค่าการส่งออกข้าวอินทรีย์ ปี 2563 อยู่ที่ 1,110.36 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจาก 779.17 ล้านบาท ในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 42.51 โดยมีตลาดส่งออกที่สำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา อีตาลี และสิงคโปร์

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ (ข้อมูล ณ วันที่ 5 มีนาคม 2564)

แม้ว่าที่ผ่านมาการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคของคนที่หันมาให้ความสนใจด้านสุขภาพ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยต่อสุขภาพ และการมีนโยบายมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ย่อมจะเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เกิดแนวโน้มความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น และจะเป็นโอกาสต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของไทย

ที่มา: <https://www.wwf.org.co>